

SLOVENSKO PRIPOVEDNIŠTVO

O čem, zakaj in
kako ga razumeti?
(zbornik povzetkov)

4. april 2014
ob 9.00

Cankarjev dom
dvorana Lili Novy

SLOVENSKO PRIPOVEDNIŠTVO: O ČEM, ZAKAJ IN KAKO GA RAZUMETI?

Devet slovenskih folkloristov bo na konferenci razmišljalo o pripovedih, ki so bile pomembne za ljudi nekoč, in tistih, ki jih pripovedujejo še danes; o pripovedih, ki se navezujejo na vaško okolje, in tistih, ki se navezujejo bolj na mestno; o tistih, ki se širijo ustno, pisno ali pa so vstopile celo v vizualne medije ... Avtorji bodo s svojimi prispevki zastavljali in odgovarjali na vprašanja o čem zgodbe pripovedujejo, zakaj jih pripovedujemo ali zapisujemo in kako jih je mogoče razumeti.

PROGRAM KONFERENCE

1. del: (vodi Barbara Ivančič Kutin)

9.00-9.45 **Zmago Šmitek:** Poti slovenskih etioloških legend: Ko so rastline govorile

9.45 -10.30 **Monika Kropelj:** Raznorodnost in sorodnost ženskih bajeslovnih likov narave južnega dela Srednje Evrope

10.30-11.15 **Mirjam Mencej:** »Sem vso noč lutal v krogu«: simbolika krožnega gibanja v folklornih pripovedih

(odmor)

2. del (vodi Zmago Šmitek)

12.00 -12.45 **Saša Babič:** Kako ozdraveti v pravljicah? Prikaz zdravljenja v pravljici

12.45-13.30 **Barbara Ivančič Kutin:** Folklorna pripoved na Bovškem danes

13.30-14.15 **Katja Hrobat Virloget:** »Če padeš notri, prideš na drugi svet.« Kraške jame v folklornih pripovedih

(odmor)

3. del (vodi Monika Kropelj)

15.30-16.15 **Katarina Šrimpf:** »Smeh je pol zdravja«: o šaljivih zgodbah v slovenskem pripovedništvu

16.15-17.00 **Ambrož Kvartič:** "Hokus Pokus, Šibolet": Prepoznavanje tujega v slovenskih sodobnih povedkah

17.00-17.45 **Simona Klaus:** Pravljične pošasti in pošastno v oglasih

POVZETKI KONFERENČNIH PRISPEVKOV

Zmago Šmitek, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Poti slovenskih etioloških legend: Ko so rastline govorile

Rojstvo idej o »govoreči naravi« zagotovo sega globoko v preteklost, nedvomno še v duhovno sfero šamanizma, animizma in animatizma. Vse prvinske človeške kulture so na vseh naseljenih kontinentih poznale nekakšne jezike sporazumevanja z naravo. Skupno jim je bilo, da so priznavale obstoj duš v naravi oziroma življenjsko moč, ki prežema vso naravo. Tako kot pri mnogih drugih ljudstvih, je tudi v slovenskih ljudskih predstavah vse do najnovejšega časa veljalo, da so rastline živa bitja, ki so v pradavnini, na začetku sveta, znala govoriti. V prispevku bodo predstavljena nekatera skupna motivna jedra slovenskih, slovanskih in tudi evropskih legend, ki govorijo o nastanku rastlin v času stvarjenja sveta.

Monika Krojež, Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU

Raznorodnost in sorodnost ženskih bajeslovnih likov narave južnega dela Srednje Evrope

Ljudsko izročilo o vilah in nimfah se pogosto prepleta z izročilom o divjih ženah, sibilah, rojenicah in mnogih drugih tovrstnih ženskih bajeslovnih likih. Istočasno pa poznajo različni narodi v različnih regijah tudi raznolike ženske duhove narave, ki so tudi raznorodno poimenovani, a imajo soroden značaj in pojavnost. Ženski duhovi narave se lahko pojavljajo v različnih pripovednih tipih in žanrih. In tudi motivi, ki se pojavljajo v teh ljudskih povedkah, so pogosto povsem heterogeni – toda, kot je poudaril Alan Dundes, so lahko razloženi kot vzporedni 'alomotivi'. Ti 'alomotivi' imajo različno vsebino, toda sorodno simbolično sporočilnost. Analizirana bodo pripovedna izročila in ljudske verske predstave, ki so povezane z ženskimi bajeslovnimi liki narave v jugozahodnem delu Srednje Evrope. Na osnovi bogatega gradiva o teh bajeslovnih bitjih iz regij, kjer so se stapljale slovanske, romanske in germanske kulture, bo raziskano, kakšen je njihov pomen in kakšno vlogo so imeli v verovanjskih sistemih in pogledih na svet populacij, ki so živele in še živijo v teh regijah in kulturah. Predstavljene bodo tudi različne teorije in razlage teh pripovednih izročil in ljudskih verskih predstav, prav tako pa tudi novi aspekti in rezultati raziskave.

Mirjam Mencej, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Sem vso noč lupal v krogu«: simbolika krožnega gibanja v folklornih pripovedih

Avtorica v prispevku govori o simboliki krožnega gibanja v folklornih pripovedih ter širše v evropski tradicijski kulturi nasploh in ugotavlja, da se ta kaže v njegovi tesni povezavi s tradicijsko konceptualizacijo prostora. Krožno gibanje je po ugotovitvah avtorice značilno za mejni prostor med svetovoma živih in mrtvih in označuje tako mejo kot stik med svetovoma. To predstavo avtorica povezuje z najnovejšimi nevropsihološkimi dognanji o doživljanju med transom. Podatki, ki jih je avtorica upoštevala v svoji raziskavi, prihajajo iz različnih časovnih obdobj in različnih folklornih žanrov, obredov, praks, jezika, umetnosti ter filozofije, prav tako je upoštevala različne vire – etnografske, folklorne, zgodovinske, jezikovne, ikonografske in literarne.

Saša Babič, Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU Ljubljana

Kako zdravijo v pravljicah

Zdravje je bilo vedno pomembno in na visokem mestu v človekovem življenju, saj je le zdrav človek lahko deloval v svojem okolju ter izpolnjeval svoje obveznosti in želje. Način zdravljenja se je skozi zgodovino spreminjal, vendar pa je očitno dejstvo, da je bilo zdravljenje na slovenskem območju v zgodovini vezano na magično mišljenje: na človeka lahko vplivajo zle ali slabe sile, ki jih lahko s posebno močjo ali s posebnimi pripomočki prepodi in tako zagotovi zdravje. Takšna percepcija zdravljenja se kaže tudi v pravljicah, kjer s pomočjo čudežnih predmetov ali rastlin ozdravijo bolno/-ega. Pregledali bomo čudežne pravljice z motivom zdravljenja, katere zdravilne pripomočke oz. predmete zdravljenje terja in kateri akterji so vključeni v proces pridobivanja teh predmetov. Pravljične prakse zdravljenja bomo poskušali povezati s praksami zagovarjanja in zdravilstva, značilne za slovensko območje v preteklosti.

Folklorna pripoved in narečni jezik na Bovškem danes

Na Bovškem je v zadnjih 15 letih konstantno potekalo dokumentiranje slovstvene folklore, največje pozornosti je bilo deležno folklorno pripovedništvo, posredno pa tudi bovški narečni govor. Tovrstna kulturna dediščina se naglo spreminja (in izginja?), kar so opazili tudi domačini, zato se je okrepila splošna zavest o njeni dragocenosti. To se kaže v številnih aktivnostih, povezanih z ohranjanjem, oživljanjem, spodbujanjem, informiranjem in promocijo lokalne slovstvene folklore, največkrat v tesni povezavi z narečjem, ki med domačini velja za pomemben del njihove identitete. Te aktivnosti imajo različne vzgibe, oblike in cilje: od kulturno-izobraževalnih do turistično-ekonomskih, večina izmed njih pa ima značilnosti folklorizma. Nekateri pobudniki oz. organizatorji povabijo k sodelovanju stroko: tako so v stalni razstavi bovškega muzeja z avdio oz. videoposnetki pripovedi predstavili nekaj bovških pripovedovalcev; pripravili so zvočno tematsko pot *Po sledih pripovednega izročila Bovca*; organizirali so predavanja, delavnice, predstavitve knjig ipd. Spet drugi se raziskovanja in predstavitve bovškega kulturnega izročila lotijo samostojno: npr. ženska vokalna skupina "Bovške čee", gledališka skupina "Bc", sekcija slikarjev amaterjev Bovške ipd. Velika večina teh aktivnosti je, namenjena odraslim udeležencem / naslovnikom / uporabnikom, toda v zadnjem času se pridružuje vse več mentorjev v vrtcu in osnovni šoli. V predavanju bo podan pregled konkretnih aktivnosti, povezanih s slovstveno folkloro na Bovškem, ter njihov potencialni vpliv na poznavanje pripovednega izročila med lokalnimi otroki: stanje se je v letu 2013 začelo spremljati z anketno raziskavo med učenci višjih razredov bovške osnovne šole.

Katja Hrobat Virloget, Fakulteta za humanistiko, Univerza na Primorskem

»Če padeš notri, prideš na drugi svet.« Kraške jame v folklornih pripovedih.

Prispevek je nadgradnja terenske raziskave o percepciji časa in prostora v ustnem izročilu o krajini Krasa. Že takrat je bilo opaženo, da predstavljajo določene jame med mnogimi drugimi na Krasu liminalno mesto, prehod v onstranstvo. Prostor je socialni konstrukt, njegove reprezentacije so posledica spreminjajočih se zgodovinskih kontekstov in kulturnih specifik. Da bi človek razumel in organiziral prostor, ga je razlikoval prek vnosa koncepta meje. Krajina je prepletena z liminalnimi mesti, prek katerih sile z onstranstva vdirajo v »naš« svet, zato jih poskuša človek z obredi obvladati. Kraji, kjer so prehodi v onstranstvo najbolj izraziti, so srenjske meje, križišča in jame. Prek jam lahko ljudje vstopajo v »drugi svet« ali pridejo v stik s folklornimi ali bajnimi bitji. Mitična Baba, ki personificira v glavnem gore in kamnite monolite, na katere se vežejo rituali prehoda, je povezana tudi z jamami, morda v njenem plodnostnem vidiku. Za določene jame s faličnim simbolom lahko prek folklornega, slikovnega in arheološkega gradiva sklepamo, da so imele določen verovanjski pomen, kar je v primeru Prelož na Krasu potrjeno z religioznimi rituali.

Katarina Šrimpf, Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU

»Smeh je pol zdravja«: o šaljivih zgodbah v slovenskem pripovedništvu

Smeh je del našega vsakdanjika in ustvarjanje komičnosti je bilo tudi v preteklosti povezano s človekovim življenjem, kar se kaže tudi v šalah in šaljivih zgodbah v slovenskem pripovedništvu. Funkcija humorja je zabavati in kratkočasiti, šale in šaljive zgodbe pa imajo lahko tudi funkcijo sproščanja različnih tenzij, tudi na ravni identitetnih vprašanj. Pogoste so namreč šaljive zgodbe in šale na račun neumnosti in nespretnosti prebivalcev sosednjih krajev in tudi držav. Šale so kot takšne odlični instrument za označevanje in izpostavljanje drugačnosti. Ko se ljudje opredeljujejo, kdo so v smislu njihovega članstva v skupnosti, bodo pripovedovali šale o neumnosti ljudi v neki drugi lokalni skupnosti. S pozicioniranjem do druge skupnosti se ljudje nato definirajo, kdo niso oz. kateri skupnosti ne pripadajo. Najbolj znane slovenske šaljive zgodbe o prebivalcih takšnih krajev so o Ribničanih, Višnjegorcih, Lemberžanih; ne glede na to pa so tovrstne zgodbe razširjene po celi Sloveniji.

Ambrož Kvasič, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

"Hokus Pokus, Šibolet": Prepoznavanje tujega v slovenskih sodobnih povedkah

Folklor je v vseh svojih pojavnih oblikah eden od najpomembnejših načinov družbene artikulacije kolektivne identifikacije na podlagi razlikovanja med Nami in Drugim(i), ki se tovrstno razlikovanje pogosto najprej oblikuje na ravni jezika. To se najvidneje odraža v posebnem mehanizmu jezikovnega razlikovanja, imenovanem *šibolet*. Gre za arbitrarno izbran element v jeziku – to je lahko beseda (geslo), gesta ali zgolj glas (fonem) – ki postane diskriminatorno spoznavno znamenje, saj je tisti, ki ga ni sposoben izgovoriti, simbolno (v pripovedih pa lahko tudi dejansko) umorjen. V prispevku bodo predstavljeni slovenski in mednarodni primeri sodobnih povedk, tj. zgodb, umeščenih v sodobni realni vsakdan, v katerih se šibolet pojavlja kot osrednji vsebinski motiv.

Simona Klaus, Ustanova Imago Sloveniae – Podoba Slovenije

Pravljичne pošasti in pošastno v oglasih

Folklor je zelo dinamičen proces, ki se neprestano prilagaja novim družbenim okoliščinam in potrebam skupnosti, zato ne preseneča dejstvo, da se v posameznih elementih lahko pojavlja v katerem koli množičnem mediju. Oglasi so le delček v mozaiku množičnih medijev, kjer se na specifične načine danes pojavlja folklor. Folklor za oglaševanje predstavlja pravo zakladnico idej in motivov, med katerimi je občasno uporabljena in upodobljena tudi pošast. Demonska bitja ali pošasti, ki predstavljajo nasprotnike junakov, se v folklori pojavljajo v številnih žanrih. Izbrani primeri oglasov, ki vsebujejo pošasti, bodo pokazali, kakšne pomene sporočajo pošasti v (televizijskih) oglasih danes.

SLOVENSKO PRIPOVEDNIŠTVO
O čem, zakaj in kako ga razumeti?
(zbornik povzetkov)

Programski odbor konference: Mirjam Mencej (vodja), Ambrož Kvartič

Urednik zbornika povzetkov: Ambrož Kvartič
Fotografija in oblikovanje naslovnice: Ambrož Kvartič

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
in
17. pripovedovalski festival Pravljice danes

Ljubljana, april 2014

17. pripovedovalski festival

Pravljice danes 2014

